

Sygn. akt I ACa 1089/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Mieczysław Brzdąk
Sędziowie :	SA Anna Bohdziewicz SA Joanna Naczyńska (spr.)
Protokolant :	Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 14 października 2020 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa W. P. i O. P.

przeciwko (...) Bankowi (...) Spółce Akcyjnej
w W.

o zapłatę albo o ustalenie nieważności umowy

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 25 lipca 2018 r., sygn. akt I C 980/17

1) zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

a) ustala, że zawarta przez strony w dniu 13 czerwca 2008 roku umowa kredytu (...) numer (...) jest nieważna,

b) oddala powództwo w pozostałej części,

c) zasądza od pozwanego na rzecz powodów 6 417 (sześć tysięcy czterysta siedemnaście) złotych z tytułu kosztów procesu;

2) oddala apelację w pozostałej części;

3) zasądza od pozwanego na rzecz powodów 6 417 (sześć tysięcy czterysta siedemnaście) złotych z tytułu kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Anna Bohdziewicz	SSA Mieczysław Brzdąk	SSA Joanna Naczyńska
----------------------	-----------------------	----------------------

Sygn. akt ACa 1089/18

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 25 lipca 2018r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo W. P. i O. P. przeciwko (...) Bankowi (...) SA w W. o zapłatę 100.718,90zł, stanowiącej różnicę między kwotą zapłaconą przez powodów, a kwotą jaką do daty wniesienia powództwa powodowie powinni zapłacić z tytułu umowy o kredyt, zawartej przez strony w dniu 13 czerwca 2008r. nr (...) po wyeliminowaniu z niej klauzuli niedozwolonych, a także oddalił powództwo o ustalenie nieważności tej umowy o kredyt i zasądził od powodów na rzecz pozwanego 5.417zł z tytułu kosztów zastępstwa procesowego.

Rozstrzygnięcie to Sąd Okręgowy podjął po ustaleniu, że:

23 maja 2008r. powodowie zwrócili się do pozwanej o udzielenie im kredytu hipotecznego w wysokości 350.000zł w walucie wymiennej, tj. CHF. Przed złożeniem wniosku zasięgaliby informacji o ofertach kredytowych różnych banków. Pracownik pozwanego Banku przedstawił powodom ofertę kredytu złotówkowego i walutowego. Kierując się kosztami kredytu, tj. wysokością oprocentowania i marżą banku powodowie zdecydowali się na kredyt we frankach szwajcarskich (dalej CHF) oferowany przez pozwanego Bank. Przed podpisaniem umowy powodowie zostali poinformowani o możliwości zmiany kursu CHF i oprocentowania oraz o związanym z tym ryzyku, co potwierdzili w złożonych na piśmie oświadczeniach. Przedstawiono im przykładową symulację obrazującą w jaki sposób zwiększyłaby się wysokość raty i koszt kredytu w wypadku, gdyby kurs CHF wzrósł o 20%. Powodowie mieli świadomość tego, że kursy walut są zmienne. Powódka, która jest z wykształcenia ekonomistką przed podpisaniem umowy prześledziła archiwalne kursy CHF. Zawierając umowę powodowie byli świadomi tego, że zarówno kwota kredytu, jak i raty będą przeliczane na złotówki (dalej PLN) po kursach obowiązujących u pozwanego. Widzieli, że obowiązują kursy kupna i sprzedaży. Pytali w jaki sposób ustalane są kursy obowiązujące u pozwanego. Uzyskali informację, że kursy są ustalane w centrali Banku, szczegółów w tym zakresie pracownik banku nie potrafił podać, choć powód o to pytał. Zanim powodowie podpisali umowę, a także w okresie późniejszym, porównywali kursy CHF jakie obowiązywały u pozwanego w stosunku do kursu CHF ogłaszanego przez NBP i kursów przyjmowanych przez inne banki i uznali, że kursy pozwanego są korzystne. Powódka rozważyła otwarcie rachunku walutowego, z którego mogłyby być spłacane raty, ale ostatecznie nie zdecydowała się na to. We wniosku o udzielenie kredytu zawarte były oświadczenia powodów:

- że nie skorzystali z przedstawionej im w pierwszej kolejności przez pozwanego oferty kredytu w PLN i dokonali wyboru oferty w walucie wymiennej mając pełną świadomość ryzyka związanego z kredytami/pożyczkami zaciąganyymi w walucie wymiennej polegającego na tym, że:
 - a) w przypadku wzrostu kursów walut podwyższeniu ulega zarówno rata spłaty kredytu jak i kwota zadłużenia;
 - b) w przypadku kredytu w PLN zostanie on wypłacany po ustalonym przez (...) SA kursie kupna dewiz (ujawnionych w tabeli kursów (...) SA);
 - c) w przypadku spłaty kredytu w PLN będzie on spłacany po ustalonym przez (...) SA kursie sprzedaży walut dla dewiz (ujawnionych w tabeli kursów (...) SA);
- że zostali poinformowani o ryzyku zmiany stóp procentowych polegającym na tym, iż w przypadku wzrostu stawki referencyjnej podwyższeniu ulega oprocentowanie kredytu, które spowoduje wzrost raty i spłaty;
- że poniosą ryzyko zmiany kursów walutowych i zmiany stóp procentowych;

- że zostali poinformowani, iż w przypadku kredytu udzielonego w walucie wymiennej w rozliczeniach między klientami a bankiem stosuje się ustalone przez (...) SA kursy walut obcych do PLN i że kursy walut zamieszczone są w tabeli kursów (...) SA.

25 lutego 2008r. powodowie podpisali dodatkowo odrębne oświadczenia o podobnej treści.

13 czerwca 2008r. strony zawarły umowę kredytu hipotecznego (...) nr 203- (...), składającą się z części szczegółowej umowy (...) i części ogólnej umowy (...). Zgodnie z umową (...) pozwany udzielił powodom kredytu o wartości 170.548,68 CHF na 324 miesiące, tj. do 15 maja 2035r. Stawka referencyjna w dniu sporządzenia umowy wynosiła 2,88 p.p., a stała marża 2,05 p.p. W dniu sporządzenia umowy oprocentowanie kredytu w stosunku rocznym wynosiło 5,8 p.p.; a rzeczywista roczna stopa procentowa - 5,65p.p. Szacunkowy całkowity koszt kredytu w dniu sporządzenia umowy wynosił 300.697,79zł. Dla zabezpieczenia spłaty kredytu powodowie ustanowili hipotekę zwykłą do kwoty 170.548,68 CHF i hipotekę kaucyjną do kwoty 49.459,12 CHF na stanowiącej własność powodów, opisaną w umowie nieruchomości (§4 (...)). Wypłata kredytu miała nastąpić w transzach na rachunek złotówkowy powodów, a spłata miała następować w ratach kapitałowo-odsetkowych annuitetowych. W § 11 ust.1 (...) powodowie potwierdzili, że przed podpisaniem umowy dostarczono im wzór umowy wraz z wzorami załączników i zapoznali się z ich treścią, a w § 11 ust 2 potwierdzili, że zostali poinformowani, iż ponoszą ryzyko zmiany kursów waluty polegające na wzroście wysokości zadłużenia z tytułu kredytu oraz wysokości rat wyrażonych w PLN przy wzroście kursów waluty kredytu oraz stopy procentowej i stawki referencyjnej.

W § 1 ust. 1 pkt 14 (...) wyjaśniono, że tabelą kursów, o której mowa w umowie jest tabela kursów (...) SA obowiązująca w chwili dokonywania przez ten bank określonych w umowie przeliczeń kursowych, dostępna w oddziałach Banku oraz na jego stronie internetowej. Wskazano, że kredyt zostanie wypłacony w walucie wymiennej na finansowanie zobowiązań kredytobiorców poza granicami RP oraz w przypadku zaciągnięcia kredytu na spłatę kredytu walutowego (§ 4 ust. 1 pkt. 1 (...)), natomiast w walucie polskiej na finansowanie zobowiązań w kraju (§ 4 ust. 1 pkt 2 (...)). Strony postanowiły, że w przypadku wypłaty kredytu albo transzy w PLN zastosowany zostanie kurs kupna dla dewiz obowiązujący w (...) SA w dniu realizacji zlecenia płatniczego, według aktualnej tabeli kursów (§ 4 ust. 2 (...)). Powodowie zobowiązali się do spłaty kredytu do 15 maja 2035r., zgodnie z doręczanymi im zawiadomieniami o wysokości raty spłaty kredytu (§ 18 ust. 2 (...)). Umowa przewidywała możliwość spłaty kredytu w walucie kredytu, tj. CHF. Spłata kredytu miała następować w drodze potrącenia przez bank ze środków pieniężnych kredytobiorcy zgromadzonymi na rachunku bankowym kredytobiorcy: oszczędnościowo - rozliczeniowym, technicznym, bądź walutowym (§21 ust 1 (...)). W § 14 ust. 2 (...) umowy wyjaśniono, że szacunkowa wysokość kosztu poniesionego przez kredytobiorcę z tytułu odsetek została określona przy założeniu, że oprocentowanie kredytu nie ulegnie zmianie w całym okresie spłaty kredytu, kwota kredytu zostanie wypłacona jednorazowo, a kredyt będzie wykorzystany i spłacany zgodnie z postanowieniami umowy. W § 14 ust. 3 (...) zastrzeżono, że wysokość szacunkowego kosztu, o którym mowa w ust. 2 ulega zmianie przy każdorazowej zmianie stopy procentowej kredytu. Z kolei w § 14 ust. 4 (...) ustalono, że szacunkowy całkowity koszt kredytu, o którym mowa w § 3 ust. 1 (...) został wyliczony zgodnie z ustawą o kredycie konsumenckim oraz, że przy przeliczeniu kwot wyrażonych w walucie kredytu na ich równowartość w PLN - pozwany Bank zastosuje kurs sprzedaży dla dewiz zgodnie z aktualną tabelą kursów obowiązujący w chwili rejestracji umowy w systemie informatycznym Banku.

Kredyt został wypłacony powodom w trzech transzach: 18 czerwca 2008r. w wysokości 34.178,02 CHF, stanowiącej równowartość 70.000zł; 30 lipca 2008r. w wysokości 62.396CHF stanowiącej równowartość 119.999,99 zł i 20 października 2008r. w wysokości 73 974,66 CHF stanowiącej równowartość 167.138,35zł. Powodowie spłacają kredyt regularnie. Do 6 października 2017r. spłacili 168,778,50zł, po przeliczeniu CHF 47.527,25zł.

Powyższe ustalenia Sąd Okręgowy poczynił w oparciu o dokumenty, których autentyczność i treść nie była przez strony kwestionowana. Za wiarygodne uznał zeznania powodów oraz świadków B. K. i E. K., w oparciu o które ustalili procedury stosowane przez pozwany Bank przy udzielaniu kredytów walutowych w 2008r. Oddalił wnioszek powodów

o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego jako nieprzydatny dla rozstrzygnięcia sprawy, a to z powodu braku ustalenia nieważności umowy oraz braku przesłanek z art. 405 k.c.

Za pozbawione podstaw prawnych Sąd Okręgowy uznał żądanie zwrotu 100.718,90zł, stanowiącej różnicę między sumami pobranymi przez bank w ramach rat kredytowych, a sumami należnymi bankowi po wyeliminowaniu z treści umowy postanowień abuzywnych, czyli przy przyjęciu, że kredyt został udzielony w PLN i wypłacony w PLN, przy zachowaniu ilości rat, okresu kredytowania oraz zastosowaniu takiego procentowania i marży banku, jakie przewidziano w umowie. Nie dopatrywał się bowiem abuzywności postanowień umowy, w tym: § 4 ust. 2, §21 ust 1 § 22 ust. 2 (...). Wskazał, że strony zawarły umowę kredytu we CHF, przy czym wypłata i spłata świadczenia w PLN była podyktowana celem, na który powodowie zamierzali przeznaczyć kwotę kredytu, tj. realizacją inwestycji w kraju. Powodowie zeznali, że oczekiwali wypłaty środków z kredytu w PLN na wskazany przez nich rachunek prowadzony w PLN. Nie zmienia to jednak faktu, że strony zawarły umowę kredytu walutowego, na co jasno wskazuje treść umowy, w tym to, że walutą kredytu był CHF. W § 2 ust. 1 (...) podano, że kredyt jest udzielany we CHF i określono dokładną wysokość świadczenia w tej właśnie walucie. W tej też walucie wyrażono wysokość hipotek ustanowionych przez powodów w celu zabezpieczenia spłaty należności z umowy o kredyt. Wypłata środków z kredytu w PLN spowodowana była koniecznością przewalutowania kwoty kredytu w związku z jej wypłatą na rachunek prowadzony w PLN (na inwestycję finansowaną w PLN), a nie na rachunek dewizowy.

Odnosząc się do zarzutu nieważności umowy wywodzonej przez powodów z naruszenia zasady walutowości unormowanej w art. 358 §1 k.c. Sąd Okręgowy stwierdził, że przepis ten, w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy o kredyt, stanowił, iż z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, zobowiązania pieniężne na obszarze RP mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim. Wyjaśnił, że taki wyjątek wprowadzał art. 3 ust. 1 ustawy z 27 lipca 2002r. Prawo dewizowe, normujący zasadę swobody dewizowej, stanowiąc, że w obrocie dewizowym dozwolone jest wszystko, co nie jest ustawowo zakazane. Wyjaśnił, że Prawo dewizowe ograniczało obrót między rezydentami (osobami fizycznymi mającymi miejsce zamieszkania w kraju oraz osobami prawnymi mającymi siedzibę w kraju) jedynie w zakresie do dokonywania rozliczeń w walutach obcych (art. 9 pkt 15). Nie wprowadzało natomiast żadnych ograniczeń w wyrażaniu zobowiązań w innej walucie niż PLN. W związku z czym strony mogły w umowie o kredyt wyrazić zobowiązania pieniężne w walucie obcej.

Odnosząc się do zarzutów abuzywności postanowień (...), Sąd Okręgowy wyjaśnił, że zgodnie z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. postanowieniami abuzywnymi, czyli niedozwolonymi są postanowieniami umowy zawieranej z konsumentem, które nie zostały z nim indywidualnie uzgodnione i które nie wiążą konsumenta, gdy kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Wyjaśnił również, że oceny zgodności postanowień umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy oraz, że nie mogą zostać uznane za abuzywne postanowienia określające główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Nadto wyjaśnił, że jeżeli postanowienie umowy nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Na tej podstawie powodowie domagali się wyeliminowania z umowy abuzywnych w ich ocenie postanowień:

- § 4 ust. 2 (...), który przewiduje, że w przypadku wypłaty kredytu albo transzy w PLN, stosuje się kurs kupna dla dewiz obowiązujący w (...) SA w dniu realizacji zlecenia płatniczego, według aktualnej tabeli kursów;
- § 21 ust1 (...), który stanowi, że spłata zadłużenia kredytobiorców z tytułu kredytu i odsetek następuje w drodze potrącenia przez (...) SA wierzytelności pieniężnych z tytułu udzielonego kredytu z wierzytelnościami pieniężnymi kredytobiorców z tytułu rachunku oszczędnościowego, walutowego albo technicznego prowadzonego przez (...) SA (ze środków zgromadzonych na tych rachunkach bankowych);
- § 22 ust. 2 (...), który przewiduje zastosowanie aktualnej tabeli kursów walut obowiązujących u pozwanego (ale wyłącznie w sytuacji, gdy spłata następuje z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego prowadzonego w PLN).

Abuzywności tych postanowień Sąd Okręgowy nie stwierdził. W szczególności przyjął, że nie regulują one praw i obowiązków powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie naruszają ich interesów. Wyjaśnił, że sprzeczność z dobrymi obyczajami w rozumieniu 385⁽¹⁾ § 1 k.c. przejawia się w działaniach, które zmierzają do dezinformacji lub wywołania błędnego mniemania konsumenta, wykorzystania jego niewiedzy lub naiwności, ukształtowania stosunku zobowiązaniowego niezgodnie z zasadą równorzędności stron; a rażące naruszenie interesów konsumenta zachodzi nie tylko wówczas, gdy w sposób znaczący zostaną naruszone jego interesy ekonomiczne, ale również, gdy zostanie spowodowany jego dyskomfort, wynikający z naruszenia jego prywatności, gdy doznania zawodu, niedogodności organizacyjnych, straty czasu, wprowadzenia w błąd itp., czyli dojdzie do istotnej i nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta. Sąd Okręgowy stwierdził, że żadna z takich sytuacji nie miała miejsca w rozpatrywanym przypadku. Kredyt został udzielony we CHF, strony umówiły się, że zostanie wypłacony w PLN z uwagi na cel kredytu (§ 4 ust. 1 pkt 2 umowy) oraz fakt, że wypłaty dokonywano - według wyboru powodów - na rachunek prowadzony w PLN. Co istotne, pozwany przed zawarciem umowy proponował powodom zawarcie umowy kredytu w PLN, lecz powodowie zdecydowali się na zawarcie umowy kredytu walutowego, gdyż po analizie przedstawionych im ofert uznali to za najkorzystniejsze. Powódka zeznała, że przy podjęciu decyzji najistotniejszą kwestią był koszt kredytu i choć obawiała się zaciągnięcia kredytu w walucie obcej, to ostatecznie powodowie zdecydowali się jednak zaciągnąć taki właśnie kredyt, gdyż był najtańszy. Powodowie mieli pełną świadomość tego, że kwota kredytu zostanie przeliczona na PLN oraz, że przeliczane będą także płacone przez nich raty (w wypadku spłaty z rachunku w PLN) według kursów walut CHF/PLN obowiązujących u pozwanego. Przed 2008r. kurs CHF był stabilny i opłacalne było zaciągnięcie zobowiązania w tej walucie przy założeniu, że na takim poziomie się on utrzyma. Niemniej powszechnie znana jest zmienność kursów walut, która jest trudna do przewidzenia zwłaszcza w perspektywie długoletniej, a umowa przewidywała spłatę kredytu w długim okresie czasu, bo w 2035r. Powodowie znali mechanizm przeliczeń stosowany przy wypłacie im świadczeń w PLN i spłacie kredytu w tej właśnie walucie; mieli wpływ na te postanowienia umowy, były one z nimi uzgadniane i w ocenie Sądu Okręgowego świadomie wyrazili na nie zgodę (art. 385⁽¹⁾ k.c.), co wynika ze złożonych przez nich oświadczeń na etapie starania się o kredyt i w samej umowie kredytowej, z których treści wynika, że godzili się na zapisy zawarte w § 4, § 21 i § 22 umowy ((...)), mieli świadomość ryzyka związanego z walutą kredytu i zasadami jego spłaty i wyrażali na nie zgodę. Przed podpisaniem umowy pytali pracownika banku w jaki sposób ustalane są kursy obowiązujące u pozwanego i mimo, że pracownik banku odpowiedział, że są ustalane w centrali i nie potrafił podać szczegółów, zdecydowali się na przyjęcie wskazanych w umowie warunków. Powodowie przed zawarciem umowy (a także w okresie późniejszym) analizowali w jakiej relacji pozostają kursy CHF (archiwalne) stosowane u pozwanego oraz ustalane przez NBP, a także banki komercyjne i uznali, że kursy ustalane u pozwanego są korzystne. Sąd Okręgowy podkreślił, że istotą kredytu walutowego było jego przewalutowanie i nawet gdyby zastosowany był kurs nie wynikający z tabeli pozwanego, a przykładowo ustalony przez NBP, to byłby on zmienny i nieprzewidywalny. Zaakcentował, że kurs CHF nie był ustalany indywidualnie dla powodów pod kątem obliczania wysokości należnych rat spłacanego przez nich kredytu, lecz dla celów całego spektrum działalności banku, a powodowie każdorazowo mogli się zapoznać z tabelami kursów walut. Nadto, odnosząc się do sposobu spłaty kredytu, Sąd Okręgowy podkreślił, że powodowie w pełni świadomie wybrali spłatę ze środków zgromadzonych na rachunku złotowym – choć mieli możliwość dokonywania spłat z rachunku walutowego (opcję taką przewidywały postanowienia umowy). Gdyby wybrali spłatę w CHF mogliby sami zaopatrywać się w tę walutę i wpłacać ją na rachunek dewizowy, a tym samym zagwarantować sobie stałą wiedzę na temat wysokości kursu waluty, za pomocą której dokonują spłaty kredytu. Powódka zeznała, że rozważała taką możliwość ale z niej zrezygnowała po porównaniu kursu CHF ustalanego przez pozwanego i kursu NBP - uznając, że nie jest to opłacalne. Podsumowując, Sąd Okręgowy stwierdził, że skoro powodowie mając możliwość wyboru sposobu spłaty i świadomość, że w przypadku wyboru spłaty w PLN pozwany będzie dokonywał przewalutowania spłaty według ustalonej przez niego tabeli kursów wybrali spłatę w PLN nie mogą skutecznie, z powołaniem się na art. 385⁽¹⁾ §1 k.c. twierdzić, że postanowienia umowy kształtują ich prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając ich interesy.

Sąd Okręgowy wskazał, że gdyby nawet przyjąć, że postanowienia umowy kredytu zawarte w § 4 i § 21 i § 22 ust. 2 (...) mają charakter abuzywny, to nie niweczyłoby to łączącego strony stosunku zobowiązaniowego. W takim wypadku konieczne byłoby ustalenie treści umowy kredytu z pominięciem kwestionowanych przez powodów postanowień co

wynika wprost z art. 385¹§2 k.c. Powstała w ten sposób luka musiałaby zostać wypełniona w oparciu o inne przepisy, w szczególności dotyczące wykładni oświadczeń woli w umowach (art. 65 k.c.), ustalania skutków czynności prawnej (art. 56 k.c.) oraz wykonywania zobowiązań (art. 354 k.c.) i przy zachowaniu walutowego charakteru zobowiązania kredytowego. Za błędne Sąd Okręgowy uznał stanowisko powodów, że zaciągnięty przez nich kredyt może być po wyeliminowaniu z umowy kwestionowanych zapisów, tj. klauzul waloryzacyjnych, uznany za kredyt udzielony w PLN, ponieważ treść umowy jednoznacznie wskazuje, że wolą stron i zgodnym ich zamiarem było zawarcie umowy kredytu, której walutą był CHF, a wypłata i spłata kredytu nastąpić miała w PLN na zasadach określonych w umowie. Zaciągnięty przez powodów kredyt nie może być potraktowany jako kredyt w PLN, zwłaszcza oprocentowany według stawki LIBOR, gdyż stawka ta pozostaje integralnie związana z klauzulą walutową i rozliczeniami w walucie obcej. Stwierdził, że oprocentowanie kredytu złotówkowego w oparciu o stawkę LIBOR, choć formalnie spełniałoby warunek odpłatności umowy kredytu, niemniej pozostawałoby w sprzeczności z określoną na podstawie całokształtu uregulowań zawartych w ustawie Prawo bankowe właściwością (naturą) stosunku prawnego, jak również pozostawałoby w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Odpłatność kredytu byłaby bowiem przewidziana w oparciu o wskaźniki całkowicie nieadekwatne do ekonomicznej wartości waluty będącej podstawą rozliczeń stron, co nadawałoby umowie przymiot sprzecznej z zasadami współżycia społecznego. Nadto, byłoby niesprawiedliwe wobec tych kredytobiorców, którzy w tym samym czasie zawarli umowy o kredyty udzielane i spłacane bezpośrednio w walucie polskiej, nieindeksowane do waluty obcej, ponoszących przy tym z reguły wyższe koszty związane z udzieleniem kredytu, tym bardziej, że powodowie mogli wybrać taki kredyt. Konkluzje te legły u podstaw oddalenia przez Sąd Okręgowy powództwa o zapłatę.

Przechodząc do oceny zasadności żądania ustalenia nieważności umowy o kredyt, Sąd Okręgowy wyjaśnił, że jego podstawą prawną jest art. 189 k.p.c., który dopuszcza ustalenie w procesie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego, a także faktów prawotwórczych. Materialnoprawną przesłanką powództwa opartego na art. 189 k.p.c. jest interes prawny w żądaniu ustalenia istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego, który - zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie poglądem - ujmowany jest jako obiektywna w świetle obowiązujących przepisów prawa, wywołana rzeczywistym naruszeniem albo zagrożeniem określonej sfery prawnej, potrzeba uzyskania konkretnej treści wyroku (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 lipca 1972 r., III CRN 607/71, OSNC 1973, nr 4, poz. 64 i z 22 września 1999r., I PKN 263/99, OSNAP 2000, nr 2, poz. 36 oraz uchwała Sądu Najwyższego z 14 marca 2014r., III CZP 121/13). Istnienie tego interesu jest kwestionowane w tych sytuacjach, w których występuje równocześnie- obok powództwa ustalającego - inna forma ochrony praw podmiotowych. W orzeczeniu z 6 czerwca 1997r. (II CKN 201/97, Monitor Prawniczy 1998/2/3) Sąd Najwyższy uznał, że interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. nie występuje, gdy osoba zainteresowana może w innej drodze osiągnąć ochronę swych praw, np. w procesie o świadczenie, ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa, a nawet w drodze orzeczenia o charakterze deklaracyjnym. Aprobując ten pogląd, Sąd Okręgowy stwierdził, że powodowie nie mają interesu w żądaniu ustalenia nieważności umowy. Podkreślił, że umowa kredytu jest wykonywana przez strony i jeżeli z powodu nieważności lub nieistnienia umowy spełnione świadczenia stały się nienależne w rozumieniu art. 410 k.c., to powodom przysługują dalej idące roszczenia, np. zwrot nienależnego świadczenia.

Sąd Okręgowy przyjął, że niezależnie od braku interesu prawnego w żądaniu ustalenia nie sposób dopatrzeć się nieważności umowy kredytu z uwagi na naruszenie zasady walutowości, ani z uwagi na sprzeczność postanowień umowy z art. 358 §1 k.c. (co zostało już wyżej omówione). Umowa nie może również zostać uznana za nieważną na podstawie art. 58 §1 k.c., ponieważ nie jest sprzeczna z prawem, ani nie została zawarta w celu obejścia przepisów prawa, a nadto odpowiada definicji określonej w art. 69 ust. 1 Prawo bankowe, który stanowi, że przez umowę o kredyt bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu i spełnia wymogi określone w art. 69 ust. 2 Prawa bankowego (w brzmieniu obowiązującym w dacie jej zawarcia), który stanowi, że umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności: strony umowy, kwotę i walutę kredytu, cel, na który kredyt został udzielony, zasady i termin spłaty kredytu, wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany, sposób zabezpieczenia spłaty kredytu, zakres

uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty kredytu, terminy i sposób postawienia do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych, wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje, warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy.

Sąd Okręgowy przyjął, że łącząca strony umowa nie narusza również zasad współzycia społecznego (art. 58 §2 k.c.), w szczególności zasady lojalności, uczciwości obrotu handlowego, dobrych obyczajów handlowych. Podkreślił, że do uznania umowy za sprzeczną z zasadami współzycia społecznego i wyłomu od zasady pacta sunt servanda, może dojść wyłącznie w przypadkach wyjątkowych, nacechowanych znacznym poziomem złej woli po stronie „silniejszej”, która doprowadziła do zawarcia umowy, bądź doprowadziła do umowy niemożliwej do prawidłowego wykonania przez stronę „słabszą”, a sytuacja taka nie zachodzi. Przed zaciągnięciem kredytu u pozwanego powodowie zasięgaliby informacji o ofertach różnych banków, porównali je i wybrali ofertę pozwanego, jako najkorzystniejszą. Świadomie podpisali wniosek kredytowy, zawierający szczegółowe informacje o kredycie udzielanym w walucie i ryzyku związanym z jego zaciągnięciem. Oświadczyli wprost, że to ryzyko przyjmują. Mieli świadomość tego, że kursy walut są zmienne i mimo to zdecydowali się na zaciągnięcie kredytu w walucie obcej z uwagi na korzystniejsze oprocentowanie i niższe koszty kredytu. Okoliczności te wyłączały w ocenie Sądu Okręgowego przyjęcie, że bank uchybił obowiązkowi informacyjnym oraz, że powinien był uprzedzić powodów, iż kurs CHF ulegnie tak znacznemu podwyższeniu, zwłaszcza, że nie ma podstaw do przyjęcia, że w chwili udzielenia kredytu miał taką wiedzę lub przy zachowaniu należytej staranności i przy profesjonalnego charakteru prowadzonej działalności - mógł taką wiedzę uzyskać. W świetle treści oświadczeń powodów zawartych we wniosku i umowie o kredyt oraz zeznań pracowników pozwanego za niewiarygodne Sąd Okręgowy uznał twierdzenia powoda, że pracownicy pozwanego zapewnili go, że w czasie wykonywania umowy kurs CHF nie ulegnie istotnej zmianie, zwłaszcza, że powszechnie wiadomym jest, iż zmienność kursów walut jest trudna do przewidzenia w perspektywie długoletniej. Choć w 2008r. także powszechnie wiadomym było, że kurs CHF jest stabilny i opłacalne było zaciągnięcie zobowiązania w tej walucie przy założeniu, że na takim poziomie się utrzyma, niemniej nikt nie mógł zagwarantować, że taki stan utrzyma się w całym okresie kredytowania. Sąd Okręgowy stwierdził również, że umowa o kredyt została ukształtowana z zachowaniem zasad określonych w art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współzycia społecznego.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy oddalił zarówno powództwo o zapłatę, jak i powództwo o ustalenie i stosownie do zasady odpowiedzialności za wynik procesu - w oparciu o art. 98 k.p.c. - obciążył powodów kosztami procesu, zasądzając od nich na rzecz pozwanego 5.417zł, w tym 5.400zł z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w stawce przewidzianej w § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych i 17zł z tytułu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Apelację od wyroku wnieśli powodowie, domagając się jego zmiany przez uwzględnienie powództwa o zapłatę, bądź o ustalenie nieważności umowy. Zarzucili, że Sąd Okręgowy wydając zaskarżony wyrok naruszył przepisy procesowe, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy, a w szczególności

1) art. 233 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, w tym:

- zeznań powodów, że przedstawiciele pozwanego przedstawili im kredyt frankowy jako korzystniejszy od złotowego ze względu na niższe oprocentowanie, które miało wpływ na wysokość rat kredytowych oraz informację o możliwym wzroście kursu CHF o 20% i symulacje, które wskazywały, że nawet w takim przypadku kredyt frankowy będzie korzystniejszy niż złotowy (ze względu na niższe oprocentowanie, niższe będą raty kredytu);
- zeznań powodów, że nie mieli wpływu na treść postanowień umowy kredytu - innych niż wysokość kredytu i liczba rat spłaty kredytu;

- zeznań B. K., że przyjmowała wniosek kredytowy od powodów, ale nie pamięta konkretnych okoliczności zawierania umowy i zeznań świadków E. K. i B. M., którzy nie pamiętali, aby mieli kontakt z powodami i brak pominięcia zeznań tych osób w pozostałym zakresie jako nie związanych ze sprawą
- treści umowy kredytu, którą Sąd zobowiązany był ocenić z urzędu w kontekście nieważności umowy w całości albo w części oraz niedozwolonego (nieuczciwego) charakteru poszczególnych postanowień umowy.

2) art. 227 w zw. z art. 228 k.p.c. przez oddalenie wniosku powodów o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego w celu potwierdzenia kalkulacji wysokości roszczenia;

3) art. 189 k.p.c. przez stwierdzenie, że powodowie nie mają interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy.

Podnieśli również zarzuty naruszenia prawa materialnego, a to art. 58 k.c. przez jego błędne zastosowanie i uznanie, że zawarta przez strony umowa kredytu jest ważna, w sytuacji gdy jej treść jest sprzeczna z:

- art. 69 ust. 1 Prawa bankowego, ponieważ nie zakłada przedstawienia przez Bank do dyspozycji powodów kwoty kredytu w określonej w umowie walucie, ani też wykorzystania kredytu w tej walucie
- art. 358§1 k.c. w zw. z art. 3 oraz art. 2 ust. 1 Prawa dewizowego i art. 63 Prawa bankowego (w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy) przez: naruszenie zasady walutowości i dozwolonego obrotu walutowego, który był wyjątkiem od zasady walutowości, a nadto przez brak możliwości dokonywania rozliczeń pieniężnych w walucie kredytu;
- art. 387§1 k.c. w zw. z art. 385¹ k.c. przez brak możliwości wykonania umowy kredytu, tj. wypłaty kredytu oraz jego zwrotu (spłaty rat) w sytuacji eliminacji z jej treści niedozwolonych postanowień umownych, ponieważ umowa przewidywała, że wypłata i zwrot kredytu nastąpi w PLN;
- art. 353, 353¹, 354 w zw. z art. 385¹ k.c. przez naruszenie równości stron umowy kredytu przez zastrzeżenie uprawnienia wierzyciela - Banku do określenia wysokości świadczeń dłużnika - konsumenta.

Nadto powodowie zarzucili brak zastosowania bądź błędne zastosowanie art. 3 ust.1; art. 4; art. 5 ust. 6 oraz art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich oraz art. 385¹ k.c. przez brak rozważenia niezwiązania powodów niedozwolonymi postanowieniami umowy w sytuacji abuzywności: przewidzianego w niej mechanizmu denominacji i mechanizmu zmiennej wysokości świadczeń konsumenta oraz mechanizmu określania wskaźników.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji jako bezzasadnej i zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Ustalenia faktyczne poczynione w sprawie przez Sąd Okręgowy i przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny podzielił jedynie w zakresie w jakim obejmowały przytoczenie treści łączącej strony umowy o kredyt oraz określenia zakresu jej wykonania. W nieznacznym też jedynie zakresie podzielił ocenę prawną dokonaną przez Sąd Okręgowy.

W szczególności Sąd Apelacyjny nie podzielił najdalej idącej konstatacji Sądu Okręgowego w przedmiocie ważności zawartej przez strony umowy o kredyt, uznając za zasadny podniesiony przez powodów zarzut nieważności tej umowy wywodzony z regulacji art. 69 ust. 1 i 2 ustawy Prawo bankowe, art. 385¹§1 k.p.c. oraz art. 58§1 i 2 k.c. Jednocześnie nie podzielił konkluzji Sądu Okręgowego co do braku interesu prawnego powodów w żądaniu ustalenia nieważności umowy, stwierdzając, że wyrażone w tej materii przez Sąd Okręgowy wnioski naruszały art. 189 k.p.c., który mimo jego usytuowania w kodeksie postępowania cywilnego, jest przepisem materialnoprawnym. Interesu prawnego w żądaniu

ustalenia nieważności umowy o kredyt, warunkującego dopuszczalność powództwa o ustalenie, powodowie trafnie bowiem upatrywali w tym, że rozstrzygnięcie kwestii ważności umowy ureguluje ich stosunki prawne z pozwanym także na kolejne kilkanaście lat, rozstrzygając o świadczeniach, które obecnie są niemożliwe do określenia i jeszcze niewymagalne.

Zgodnie z § 2 pkt.1 umowy udzielony powodom kredyt był denominowany do waluty CHF. Kwota kredytu oznaczona została w CHF z zastrzeżeniem, że kredyt zostanie wypłacony w PLN i będzie spłacany ratalnie w PLN po przeliczeniu według kursu CHF. Tak ukształtowany kredyt nie różnił się funkcjonalnie od kredytu indeksowanego kursem waluty obcej. Waluta kredytu pełniła w umowie jedynie rolę miernika wartości, a postanowienia umowne dotyczące przeliczenia świadczeń na CHF stanowiły klauzule waloryzacyjne. Trafnie zatem Sąd Okręgowy przyjął, że postanowienia zawartej przez strony umowy kredytu nie naruszały zasady walutowości. Zgodnie z art. 358¹ §2 k.c. strony mogły zastrzec w umowie, że wysokość świadczeń pieniężnych zostanie ustalona według innego, niż pieniądź miernika wartości. Temu służyło posłużenie się przez strony w umowie walutą obcą (CHF). I choć art. 358 §1 k.c. w chwili zawarcia przez strony umowy zakazywał wyrażania zobowiązań pieniężnych na obszarze Polski w walucie obcej, to jednak przepis ten zastrzegał ustawowo przewidziane wyjątki, i wyjątek taki Sąd Okręgowy słusznie wywiódł z zasady swobody dewizowej przyjętej w ustawie z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe, nadając przy tym, właściwe znaczenie pojęciu obrót wartościami dewizowymi, zdefiniowanemu w art. 2 ust. 1 pkt 18 tej ustawy przez związanie tego obrotu z zawarciem umowy lub dokonaniem innej czynności prawnej powodującej lub mogącej powodować dokonywanie w kraju między rezydentami lub między nierezydentami rozliczeń w walutach obcych. Przepisy prawa dewizowego nie ograniczały możliwości ustalania zobowiązań w innej walucie niż PLN, które rozliczane były w PLN, w związku z czym strony mogły wyrazić w umowie o kredyt zobowiązania w CHF nie naruszając zasady walutowości, ani zasad obrotu dewizowego.

Niemniej Sąd Okręgowy wadliwie zastosował art. 385¹ §1 k.c. przyjmując brak abuzywności wprowadzonych do umowy klauzul przeliczeniowych (indeksacyjnych). Sąd Apelacyjny przychylając się do wywodów apelacji stwierdza, że postanowienia łączącej strony umowy, w szczególności § 4 ust. 2, §21 ust 1 § 22 ust. 2 (...) stanowią klauzule abuzywne. Przymiot abuzywnych, czyli niedozwolonych (nieuczciwych) - zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. - mają postanowienia umów zawieranych z konsumentami niezgodnione indywidualnie. Postanowienia takie nie wiążą konsumenta, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Co istotne za abuzywne nie mogą zostać uznane postanowienia określające główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, chyba że zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny.

Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie - stosownie do art. 385¹ §4 k.c. obciążał ciężar pozwanego. Według § 3 art. 385¹ k.c. niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu; w szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. Umowa została zawarta z wykorzystaniem stosowanego przez pozwanego wzorca (formularza) umowy, kształtującego ramowo prawa i obowiązki stron w zależności od celu udzielonego kredytu i metody jego spłaty. Wbrew wywodom pozwanego i stanowisku Sądu Okręgowego z faktu złożenia przez powodów wniosku o udzielenie kredytu denominowanego do CHF i dokonania przez nich wyboru oferty kredytu w walucie wymiennej, jak i z faktu otrzymania przez powodów przed zawarciem umowy jej wzoru i wzoru załączników oraz informacji o ryzyku kursowym i stosowanej przez bank tabeli kursów nie sposób wywieść, że powodowie mieli realny wpływ na ukształtowanie kwestionowanych w pozwie postanowień umowy. Zastosowanie umowy formularzowej w jej części ogólnej wprost temu przeczy. Powodowie do tej umowy mogli jedynie przystąpić, bądź wybrać inną ofertę. Nie jest to równoznaczne z indywidualnym uzgodnieniem treści postanowień umowy. Za indywidualnie uzgodnione można bowiem uznać jedynie te postanowienia, które były przedmiotem negocjacji, bądź są wynikiem porozumienia lub świadomej zgody co do ich zastosowania.

Cel umowy, jakim było sfinansowanie zobowiązań powodów w kraju determinował zgodnie z § 4 ust. 1 pkt 2 jej części ogólnej ((...)) wypłatę kredytu w PLN, a wybór CHF jako waluty kredytu - w myśl ust. 2 tego artykułu - zastosowanie obowiązującego w (...) SA w dniu realizacji zlecenia płatniczego kursu kupna CHF dla określenia

kwoty kredytu wypłaconego w PLN. Z kolei wybór metody spłaty kredytu polegającej na pobieraniu środków z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego oznaczał według § 22 ust. 2 pkt 1 części ogólnej umowy, że środki te pobierane będą w PLN w wysokości stanowiącej równowartość kwoty kredytu lub raty spłaty kredytu w CHF przy zastosowaniu kursu sprzedaży franka obowiązującego w (...) SA w dniu spłaty raty według bankowej tabeli kursów. Błędne jest zatem stanowisko Sądu Okręgowego, który hipotetycznie zakładając abuzywność klauzul waloryzacyjnych, stwierdził że powodowie w każdym czasie mogli spłacać kredyt w CHF. Wniosek taki Sąd Okręgowy wywiódł wyłącznie z ogólnej części umowy, pomijając uwarunkowania wynikające z określenia w części szczegółowej umowy metody spłaty kredytu. W tej materii istotne znaczenie miał § 28 (...), który stanowi, że w przypadku rozwiązania umowy o prowadzenie rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub umowy o prowadzenie rachunku walutowego, jeżeli z jednego z tych rachunków następowała spłata rat kredytu, kolejne spłaty rat kredytu będą dokonywane z rachunku technicznego, czyli zgodnie z § 22 ust. 2 pkt 3 (...) w walucie kredytu przez potrącenie wierzytelności z tytułu udzielonego kredytu z wierzytelnościami kredytobiorcy z tytułu środków zgromadzonych na rachunku technicznym. W świetle tego unormowania, zmiana waluty spłaty kredytu z PLN na CHF mogła nastąpić dopiero wskutek rozwiązania umowy o prowadzenie rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego, a nie wprost w wyniku dyspozycji kredytobiorcy. Poza tym, jak stanowił § 22 ust. 1 (...), spłata kredytu z rachunku technicznego wymagała od kredytobiorcy zapewnienia w dniu spłaty raty na tym rachunku środków w walucie obcej w wysokości co najmniej równej racie spłaty kredytu, czyli pomijając wyjątkowe okoliczności, których postępowanie w sprawie nie ujawniło, nabycia CHF po rynkowym kursie sprzedaży, podczas gdy kwota kredytu udzielonego w PLN ustalona została przy zastosowaniu bankowego kursu kupna CHF.

Rozbieżność, jaka zarysowała się w orzecznictwie co do tego, czy klauzule dotyczące ryzyka kursowego określają, czy nie, główny przedmiot umowy nie ma w sprawie decydującego znaczenia. Kwestionowane postanowienia podlegać powinny były bowiem kontroli na gruncie unormowania art. 385¹ §1 k.c. również w przypadku uznania, a za tym opowiada się Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym sprawę, że określają one główne świadczenia stron, gdyż nie zostały sformułowane jednoznacznie, skoro nie pozwalały powodom na oszacowanie wysokości obciążających ich w przyszłości świadczeń, pozostawiając bankowi jednostronne ustalanie parametrów przeliczeniowych i zawiadamianie kredytobiorcy o wysokości należnych rat spłaty kredytu co najmniej 10 dni przed terminem płatności poszczególnych rat (§23 (...)). Ta okoliczność w powiązaniu z przyjętą w umowie metodą ustalania wysokości raty kredytu przy zastosowaniu kursu sprzedaży dla dewiz obowiązującego u pozwanego, każdorazowo według aktualnej na dzień płatności tabeli kursów (15-go każdego miesiąca), oznaczała, że o wysokości obciążającej kredytobiorców raty dowiadywali się oni dopiero z chwilą powzięcia informacji o jej potrąceniu z rachunku. Za przyjęciem, że klauzule waloryzacyjne określały główne świadczenia stron przemawia także to, że ich wyeliminowanie z umowy wyklucza realizację jej funkcji związanej z ryzykiem kursowym.

W uchwale składu siedmiu sędziów z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 Sąd Najwyższy wskazał, że oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.) dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. Przepis art. 385² k.c. wprawdzie stanowi wprost, że oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny, jednakże w powołanej uchwale Sąd Najwyższy wyjaśnił, że art. 385² k.c. powinien być wykładany rozszerzająco i stosowany również do oceny, czy postanowienie rażąco narusza interesy konsumenta. W orzecznictwie stwierdzano wielokrotnie, że mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula waloryzacyjna, która nie zawiera jednoznacznej treści, w rezultacie pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Odwołanie się w postanowieniach § 4 ust. 2 i § 22 ust. 2 pkt 1 (...) do tabeli kursowej pozwanego banku oznacza naruszenie równowagi kontraktowej stron, skoro o środkach waloryzacji kredytu i rat jego spłaty decydować może jednostronnie kredytodawca kształtując przez to wysokość własnych korzyści finansowych, a jednocześnie nieprzewidywalne dla kredytobiorcy koszty udzielonego mu kredytu. Regulując mechanizm waloryzacji nie odwołują się te postanowienia do zobiektywizowanych, zewnętrznych w stosunku do stron

kontraktu kryteriów ustalania kursu walutowego lecz pozostawiają określenie warunków waloryzacji kompetencji jednej z nich, mianowicie bankowi, przez co równowaga kontraktowa stron zostaje w sposób istotny zachwiana.

Zawarcie we wniosku o udzielenie kredytu, a następnie w umowie oświadczenia kredytobiorcy, że jest on świadomy ryzyka związanego z kredytami zaciągniętymi w walucie wymiennej i że poniesie ryzyko zmiany kursów waluty polegające na wzroście wysokości zadłużenia z tytułu kredytu i wysokości rat kredytu wyrażonych w PLN przy wzroście kursów waluty kredytu oraz, że został poinformowany o stosowaniu w rozliczeniach bankowych kursów waluty, nie oznacza, że pozwany zrealizował ze szczególną starannością, jakiej wymagało wprowadzenie do długoterminowej umowy mechanizmu waloryzacji, obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego, a kształtując treść klauzuli waloryzacyjnej zachował się w sposób lojalny wobec powodów uwzględniając ich uzasadnione interesy. W wyrokach z 29 października 2019r., IV CSK 309/18 i z 27 listopada 2019r., II CSK 438/18 Sąd Najwyższy stwierdził, że wprowadzenie do umowy kredytowej zawieranej na wiele lat, mającej daleko idące konsekwencje dla egzystencji konsumenta, mechanizmu działania kursowego wymaga szczególnej staranności Banku w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z oferowanym kredytem, tak by konsument miał pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych zawieranej umowy w związku z czym obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego powinien zostać wykonany w sposób jednoznacznie i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne, a efektem może być obowiązek zwrotu kwoty wielokrotnie wyższej, mimo dokonywanych regularnych spłat. Nawet przedstawiona powodowi symulacja wzrostu kursu CHF o 20% nie dawała im rozeznania co do istoty transakcji, przeciwnie mogła wywołać błędne przekonanie, że pozwany Bank nie zakładał wzrostu kursu CHF o więcej niż 20%, podczas, gdy w trakcie wykonywania umowy kurs ten wzrósł nawet o więcej niż 100%.

Za niedozwolone uznać należało również postanowienia umowne przewidujące ustalenie kwoty kredytu wypłacanej w PLN na podstawie kursu kupna CHF, a rat spłaty kredytu w PLN według kursu sprzedaży CHF. Postanowienia te naruszają w sposób rażący równowagę kontraktową stron na niekorzyść konsumenta, a także dobre obyczaje, które nakazują, aby koszty przez niego ponoszone w związku z zawarciem i wykonaniem umowy stanowiły zapłatę za korzyść, jaką mu ta umowa przynosi, wiązały się z nią i z niej wynikały. Tymczasem umowa, przewidując zastosowanie kursu kupna waluty obcej dla ustalenia kwoty kredytu udzielonego w PLN, a kursu jej sprzedaży dla określenia wysokości zadłużenia kredytobiorcy z tytułu kredytu i wysokości obciążających go rat zastrzegła bankowi dodatkowy zysk powodując nieuzasadniony, oderwany od waloryzacji i kwoty uzyskanego kapitału kredytu, wzrost zobowiązań kredytobiorcy. Niezależnie od zmian kursu waluty stanowiącego podstawę waloryzacji, a nawet przy założeniu, że kurs ten w ogóle nie ulegnie zmianie w trakcie wykonywania umowy, nakładała na powodów obowiązek zapłaty z tytułu kapitału kredytu kwoty wyższej, niż przez nich uzyskana oraz odsetek od nadwyżki przewyższającej kwotę udzielonego im kredytu. Przeliczenie kwoty udzielonego kredytu według kursu kupna waluty obcej, a podlegającego spłacie salda kredytu i wysokości poszczególnych rat według kursu sprzedaży nie znajdowało przy tym uzasadnienia w transakcjach kupna i sprzedaży waluty dokonywanych przez pozwanego, lecz stanowiło wyłącznie operację rachunkową mającą na celu określenie według kursu CHF świadczeń spełnianych w PLN. Ponadto, takie ukształtowanie treści umowy nie spełniało wymogów określonych w art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt. 2 Prawa bankowego, ponieważ nie określało w sposób jednoznaczny kwoty kredytu, którą kredytobiorcy zobowiązani byli zwrócić (nie wskazywało kursów przeliczeniowych), a nadto nie oddawało stanu rzeczywistego. Prowadziło do przyjęcia – już na dzień zawarcia umowy i jedynie na potrzeby wykonania umowy – że kredytobiorcy uzyskali kredyt wyższy niż w rzeczywistości (co najmniej o różnicę między kursem kupna i sprzedaży). Kredytobiorcy otrzymali kredyt w wysokości 357.138,34zł (70.000zł + 119.999,99zł + 167.138,35zł) i w takim też zakresie go wykorzystali. Art. 69 ust. 1 Prawa bankowego uprawnia Bank do żądania zwrotu wykorzystanego kredytu wraz z oprocentowaniem i prowizją. Bank nie mógł naliczać kredytobiorcom już w chwili wypłaty środków oprocentowania od kwoty przenoszącej wykorzystany kredyt, tj. 357.138,34zł. Ukształtowanie warunków umowy w taki sposób, że już w chwili jej zawarcia i wypłaty poszczególnych transz kredytu, bez zajścia żadnego zdarzenia, a nawet bez zmiany obowiązującego w Banku kursu CHF, powodowie obciążeni zostali spłatą kapitału kredytu w wysokości wyższej niż otrzymana prowadziło do obciążenia powodów dodatkowym, ukrytym i nie znajdującym podstawy prawnej świadczeniem, a nadto oprocentowaniem od tej kwoty.

Zamieszczenie w umowie postanowień niedozwolonych oznacza zwykle sprzeczność z zasadami współżycia społecznego tej jej części, która te postanowienia zawiera. Unormowanie art. 385¹ § 1 k.c. uważać jednakże należy za szczególne w stosunku do art. 58 § 2 k.c. i na nim oprzeć rozstrzygnięcie w przypadku stwierdzenia abuzywności określonych postanowień umownych. Stosownie do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli postanowienie umowy zgodnie z jego § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Przepis ten wraz z pozostałymi dotyczącymi nieuczciwych postanowień umownych realizuje implementację do krajowego systemu prawnego Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, z uwzględnieniem jej treści podlegał zatem zastosowaniu w sprawie - wobec stwierdzenia w umowie zawartej przez strony niedozwolonych postanowień. Art. 6 ust. 1 Dyrektywy nałożył na Państwa Członkowskie obowiązek zapewnienia, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

W wyroku z 27 listopada 2019r., II CSK 483/18, Sąd Okręgowy wskazał, że obowiązywanie umowy w dalszym ciągu, po wyłączeniu z niej nieuczciwych postanowień umownych jest pomyślane jako ochrona interesu konsumenta, a nie jego kontrahenta. Przywołał wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r. C-260/18 zapadły na gruncie sprawy bezpośrednio odnoszącej się do polskiego systemu prawnego, według którego, jeżeli sąd krajowy uzna, że zgodnie z odpowiednimi przepisami obowiązującego prawa utrzymanie w mocy umowy bez zawartych w niej nieuczciwych postanowień nie jest możliwe, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie stwierdzeniu, że ta umowa nie może dalej obowiązywać bez takich warunków i wtedy sąd powinien orzec jej unieważnienie, wykluczona jest możliwość uzupełnienia luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które w niej się znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że treść czynności prawnej jest uzupełniana przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie są zatem przepisami o charakterze dyspozytywnym lub przepisami mającymi zastosowanie, przy czym jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę, art. 6 ust. 1 Dyrektywy nie stoi na przeszkodzie zastąpieniu nieuczciwego postanowienia umownego wspomnianym przepisem dyspozytywnym albo przepisem mającym zastosowanie w razie wyrażenia na to zgody przez strony, jednak możliwość ta jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, wbrew woli konsumenta, narażając go tym samym na szczególnie szkodliwe skutki.

Po usunięciu postanowień niedozwolonych obowiązywanie w dalszym ciągu zawartej przez strony umowy kredytu nie jest możliwe. Wyłączenie mechanizmu waloryzacji i pominięcie odesłania do kursu kupna CHF czyni niemożliwym określenie podlegającej wypłacie w PLN kwoty kredytu udzielonego we CHF, tym samym odpada realizacja funkcji umowy o kredyt w złotych denominowany do CHF. Bez zastosowania przewidzianego w umowie narzędzia waloryzacji i kursu sprzedaży CHF nie da się też określić wysokości zobowiązań kredytobiorcy płatnych w PLN jako równowartość raty w walucie obcej. Wadliwość mechanizmu waloryzacji powodująca niemożność określenia wysokości zadłużenia wyklucza spłatę kredytu we CHF obarczoną też zastrzeżeniami dotyczącymi uwarunkowania uruchomienia rachunku technicznego od zamknięcia rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego oraz różnic kursu kupna i sprzedaży waluty obcej. Skoro bez niedozwolonych postanowień dotyczących sposobu waloryzacji kredytu umowa nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym ze względu na brak istotnych elementów, stwierdzić należało jej nieważność w oparciu o art. 58 § 1 k.c. Stwierdzenie nieważności umowy stanowiło przesłankę żądania pozwu, zgodne jest zatem z wolą powodów.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny - w oparciu o 386§1 k.p.c. - zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że ustalił, iż zawarta przez strony w dniu 13 czerwca 2008r. umowa kredytu (...) nr (...) jest nieważna. Stosownie do uregulowanej w art. 98§1 k.p.c. zasady odpowiedzialności za wynik procesu obciążył pozwanego obowiązkiem zwrotu powodom poniesionych przez nich kosztów procesu, na które stosownie do art. 98§3 k.p.c. złożyły się: opłata od pozwu w kwocie 1.000zł; wynagrodzenie pełnomocnika powodów w stawce minimalnej określonej w § 2 pkt. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, tj. 5.400zł i opłata skarbową od pełnomocnictwa – 17zł. Jako, że skutek odniósł najdalej idący zarzut nieważności umowy,

w pozostałym zakresie powództwo oddalono, a w konsekwencji oddalono także apelację w pozostałym zakresie – w oparciu o art. 385 k.p.c. Na podstawie art. 98§1 k.p.c. i art. 108§1 k.p.c. Sąd Apelacyjny obciążył pozwanego obowiązkiem zwrotu powodom poniesionych przez nich kosztów postępowania apelacyjnego, na które stosownie do art. 98§3 k.p.c. złożyły się: opłata od apelacji w kwocie 1.000zł; wynagrodzenie pełnomocnika powodów w stawce minimalnej określonej w § 2 pkt. 6 w zw. z §10 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, z uwzględnieniem faktu, że powodów reprezentował inny pełnomocnik niż w pierwszej instancji, tj. 5.400zł i opłata skarbową od pełnomocnictwa - 17zł.

SSA Anna Bohdziewicz SSA Mieczysław Brzdąk SSA Joanna Naczyńska